

ΜΑΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

β' τόμος

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
αρχές /
θεωρίας

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΜΑΘΗΜΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ

Κάθε αντίτυπο φέρει την υπογραφή του συγγραφέα

Σειρά: Γενικό Λύκειο - Οικονομικές Επιστήμες
Αρχές Οικονομικής Θεωρίας, Γ΄ Λυκείου, Μάθημα Επιλογής
Μάνος Βασιλείου

Επιστημονική Επιμέλεια: *Ευαγγελία Αθανασίου*
Υπεύθυνος Έκδοσης: *Θοδωρής Πενέσης*
Γλωσσική Επιμέλεια: *Ειρήνη Φισκατόρη*
Σχεδιασμός Εξωφύλλου: *Ιάκωβος Γαβαλάς*

E-mail συγγραφέα: *manosvas@hotmail.com*

Copyright 2008 ©: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ, Μάνος Βασιλείου
για την ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο.

ISBN: 978-960-89409-7-0
SET: 978-960-89409-5-6

Απαγορεύεται η με οποιονδήποτε τρόπο, μέσο και μέθοδο αναδημοσίευση, αναπαραγωγή, μετάφραση, διασκευή, θέση σε κυκλοφορία, παρουσίαση, διανομή και η εν γένει πάσης φύσεως χρήση και εκμετάλλευση του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμηματικά καθώς και της ολικής αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου (στοιχειοθεσίας, σελιδοποίησης κ.λπ.) και του εξωφύλλου του, σύμφωνα με τις διατάξεις της υπάρχουσας νομοθεσίας περί προστασίας πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων περιλαμβανομένων και των σχετικών διεθνών συμβάσεων.

Σωτήρος και Αλκιβιάδου 132, Τ.Κ. 18535 Πειραιάς
τηλ.: 210 4112507, fax: 210 4116752
url: www.poukamisas.gr, e-mail: publications@poukamisas.gr

ΜΑΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

β' τόμος

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
αρχές /
θεωρίας

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΜΑΘΗΜΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ

 εκδόσεις
ΠΟΥΚΑΜΙΑΣ

Πρόλογος

Το παρόν έργο είναι αποτέλεσμα πολύχρονης διδακτικής πείρας και αναζήτησης της αποτελεσματικότερης μεθόδου προσέγγισης του μαθήματος επιλογής της Γ΄ Λυκείου, Αρχές Οικονομικής Θεωρίας. Οι παρατηρήσεις και οι, κατά κανόνα, επιτυχημένες παρεμβάσεις των μαθητών μου, υπήρξαν πολύτιμος οδηγός στη διάρκεια συγγραφής του βιβλίου. Επίσης, ιδιαίτερο βάρος και προσοχή δόθηκε στην ελληνική και ξένη βιβλιογραφία. Στο βιβλίο αυτό αναλύονται τα τέσσερα τελευταία κεφάλαια της εξεταστέας ύλης του μαθήματος, όπως έχει καθοριστεί από το αναλυτικό πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας.

Η δομή του κάθε κεφαλαίου περιλαμβάνει:

- Αναλυτική παρουσίαση της θεωρίας του σχολικού βιβλίου με τη μορφή ερωτήσεων και απαντήσεων.
- Εφαρμογές (λυμένες ασκήσεις) οι οποίες είναι αντιπροσωπευτικές κάθε εξεταζόμενης θεματικής ενότητας.
- Αναλυτικές λύσεις των ασκήσεων του σχολικού βιβλίου.
- Ερωτήσεις αξιολόγησης οι οποίες διακρίνονται σε πολλαπλής επιλογής, του τύπου «σωστό – λάθος», συμπλήρωσης κενού, ανάπτυξης, αντιστοίχισης – σύζευξης.
- Ασκήσεις για λύση.
- Tips με τη βασική μεθοδολογία για την επίλυση των ασκήσεων του μαθήματος καθώς και σημαντικές παρατηρήσεις οι οποίες βοηθούν στην κατανόηση των εννοιών.
- Κριτήρια αξιολόγησης διάρκειας τριών ωρών.

Στο τέλος του βιβλίου περιλαμβάνονται:

- Επαναληπτικά κριτήρια αξιολόγησης.
- Οι απαντήσεις των ερωτήσεων αξιολόγησης και οι λύσεις των ασκήσεων και των κριτηρίων αξιολόγησης του βιβλίου.

Αισιοδοξώ, μετά και από τα θετικά σχόλια που συνόδευσαν την έκδοση του α΄ τόμου, πως το βιβλίο αυτό θα ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των μαθητών, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην επιτυχία τους, αλλά και στις απαιτήσεις των συναδέλφων, προσφέροντάς τους ένα ωφέλιμο εργαλείο επεξεργασίας της ύλης.

Ο συγγραφέας

Περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

4.1	Εισαγωγή - Η συμπεριφορά της επιχείρησης	9
4.2	Νόμος προσφοράς - Καμπύλη προσφοράς	10
4.3	Η αγοραία καμπύλη προσφοράς	11
4.4	Η συνάρτηση προσφοράς	12
4.5	Προσδιοριστικοί παράγοντες της προσφοράς	13
4.6	Μεταβολή της προσφερόμενης ποσότητας – μεταβολή της προσφοράς	17
4.7	Η ελαστικότητα της προσφοράς	24
4.8	Ελαστική και ανελαστική προσφορά και η επίδραση του παράγοντα χρόνου	25
	Εφαρμογές	29
	Ερωτήσεις αξιολόγησης	54
	Tips	64
	Ασκήσεις για λύση	65
	1ο Κριτήριο Αξιολόγησης	75

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Ο ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΤΙΜΩΝ

5.1	Έννοια και λειτουργία της αγοράς	79
5.2	Τιμή και ποσότητα ισορροπίας	80
5.3	Αλγεβρικός προσδιορισμός του σημείου ισορροπίας	82
5.4	Μεταβολές της τιμής και της ποσότητας ισορροπίας	83
	Εφαρμογές	96
	Ερωτήσεις Αξιολόγησης	108
	Ασκήσεις για λύση	115
5.5	Κρατική παρέμβαση στην αγορά	122
5.6	Παράδειγμα ειδικής αγοράς	125
	Εφαρμογές	127
	Ασκήσεις για λύση	144
	Ερωτήσεις αξιολόγησης	148
	Tips	153
	Επαναληπτικές ασκήσεις	155
	2ο Κριτήριο Αξιολόγησης	159

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΤΟ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ

7.1 Διάκριση μικροοικονομικής και μακροοικονομικής θεωρίας	165
7.2 Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν	167
7.3 Η έννοια της προστιθέμενης αξίας	169
7.4 Το ακαθάριστο προϊόν και η επίδραση των τιμών	172
7.5 Το κατά κεφαλήν πραγματικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν	177
7.6 Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν ως δείκτης οικονομικής ευημερίας και οι αδυναμίες του	179
Εφαρμογές	181
Ερωτήσεις αξιολόγησης	204
Tips	214
Ασκήσεις για λύση	216
3ο Κριτήριο αξιολόγησης	225

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΙΣ-ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ-ΑΝΕΡΓΙΑ

9.1 Εισαγωγή	232
9.2 Οικονομικές διακυμάνσεις	232
9.3 Πληθωρισμός	237
Εφαρμογές	244
Ερωτήσεις αξιολόγησης	252
9.4 Ανεργία	260
Εφαρμογές	268
Ερωτήσεις αξιολόγησης	275
Ασκήσεις για λύση	280
Tips	287
4ο Κριτήριο αξιολόγησης	288
5ο Κριτήριο αξιολόγησης (Επαναληπτικό Μικρο-οικονομία)	291
6ο Κριτήριο αξιολόγησης (Επαναληπτικό Μακρο-οικονομία)	294
7ο Κριτήριο αξιολόγησης (Επαναληπτικό Μικρο-οικονομία – Μακρο-οικονομία)	297
8ο Κριτήριο αξιολόγησης (Επαναληπτικό Μικρο-οικονομία – Μακρο-οικονομία)	300
Απαντήσεις των ερωτήσεων & λύσεις των ασκήσεων	303

4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η προσφορά των αγαθών

*«Οι φιλόσοφοι ερμήνευσαν απλώς διαφορετικά τον κόσμο,
το ζήτημα όμως είναι να τον αλλάξουμε».*

Καρλ Μαρξ

- 4.1** Εισαγωγή - Η συμπεριφορά της επιχείρησης
- 4.2** Νόμος προσφοράς - Καμπύλη προσφοράς
- 4.3** Η αγοραία καμπύλη προσφοράς
- 4.4** Η συνάρτηση προσφοράς
- 4.5** Προσδιοριστικοί παράγοντες προσφοράς
- 4.6** Μεταβολή της προσφερόμενης ποσότητας
Μεταβολή της προσφοράς
- 4.7** Η ελαστικότητα της προσφοράς
- 4.8** Ελαστική και ανελαστική προσφορά
και η επίδραση του παράγοντα χρόνου

Καρξ Χάινριχ Μαρξ (1818-1883)

Ο Καρλ Χάινριχ Μαρξ υπήρξε Γερμανός πολιτικός φιλόσοφος και θεωρητικός του σοσιαλισμού. Η οικογένειά του ήταν φιλελεύθερη και προερχόταν από την Τριέρη της Πρωσίας. Οι πανεπιστημιακές σπουδές του Μαρξ άρχισαν στο Πανεπιστήμιο της Βόννης το 1833, όπου σπούδασε νομικά. Στη συνέχεια σπούδασε φιλοσοφία στο πανεπιστήμιο Humboldt Universität στο Βερολίνο. Εκεί εντάχθηκε σε ένα κύκλο φοιτητών και νεαρών καθηγητών γνωστό ως «Οι νέοι (αριστεροί) Χεγκελιανοί», με αρχηγό τον Μπρούνο Μπάουερ. Το 1840 συνέγραψε τη διδακτορική διατριβή του, η οποία αφορούσε στη σύγκριση των ατομικών θεωριών του Δημόκριτου και του Επίκουρου.

Το 1842 ο Μαρξ ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία εκδίδοντας τη ριζοσπαστική γερμανική εφημερίδα «Rheinische Zeitung». Η εφημερίδα έπαψε να λειτουργεί το 1843. Στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στη Γαλλία, όπου και έγραψε το «Εβραϊκό ζήτημα», το οποίο αποτελούσε μια κριτική στις έννοιες των πολιτικών δικαιωμάτων και της πολιτικής απελευθέρωσης. Στο Παρίσι γνωρίστηκε και ανέπτυξε φιλία με τον Φρειδερίκο Ένγκελς, ο οποίος τον έφερε σε επαφή με το ζήτημα της εργατικής τάξης. Ο Μαρξ εκδιώχθηκε από το Παρίσι και μαζί με τον Ένγκελς εγκαταστάθηκαν στις Βρυξέλλες. Εκεί έγραψαν από κοινού τη «Γερμανική Ιδεολογία», μια κριτική μελέτη της φιλοσοφίας του Χέγκελ και των αριστερών Χεγκελιανών. Αργότερα ο Μαρξ έγραψε την «Αθλιότητα της Φιλοσοφίας». Αυτά τα δύο έργα αποτέλεσαν τις βάσεις για το επικείμενο «Κομμουνιστικό μανιφέστο», που πρωτοεκδόθηκε στις 21 Φεβρουαρίου του 1848 με εντολή της «Communist League», μιας οργάνωσης Γερμανών μεταναστών, οι οποίοι είχαν συναντήσει τον Μαρξ στο Λονδίνο. Εκείνη τη χρονιά το εργατικό κίνημα απέσπασε την εξουσία από τον βασιλιά της Γαλλίας Φίλιππο και κάλεσε τον Μαρξ να επιστρέψει στο Παρίσι. Όταν η κυβέρνηση των εργατικών κατέρρευσε το 1849, ο Μαρξ μετανάστευσε στο Λονδίνο.

Το 1852 συνέγραψε το φυλλάδιο «Η 18η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη». Το 1864 οργάνωσε τη Διεθνή Εργατική Ομοσπονδία, η οποία ονομάστηκε αργότερα «Πρώτη Σοσιαλιστική Διεθνής», ως βάση της πολιτικής δράσης. Η οργάνωση διαλύθηκε το 1872.

Στο Λονδίνο, όπου και πέθανε το 1883, ο Μαρξ αφιερώθηκε σε ιστορικά και θεωρητικά έργα. Το πιο διάσημο από αυτά είναι «Το Κεφάλαιο», ο πρώτος τόμος του οποίου εκδόθηκε το 1867.

4.1 Εισαγωγή - Η συμπεριφορά της επιχείρησης

1. Ποιος είναι ο σκοπός κάθε επιχείρησης;

Ο κύριος σκοπός κάθε ιδιωτικής επιχείρησης είναι η μεγιστοποίηση των κερδών της. Αυτό είναι αποτέλεσμα δύο μεγεθών, του κόστους παραγωγής (TC) και των εσόδων (TR) της επιχείρησης. Το κόστος παραγωγής εξαρτάται από την παραγόμενη ποσότητα, ενώ τα έσοδα εξαρτώνται από την τιμή πώλησης του προϊόντος και την παραγόμενη ποσότητά του.

Οι τύποι των αντίστοιχων μεγεθών είναι:

$$\text{Κέρδος (K)} = \text{Συνολικά έσοδα (TR)} - \text{Συνολικό κόστος (TC)} \text{ ή}$$

$$K = TR - TC$$

$$\text{Συνολικά έσοδα (TR)} = \text{Τιμή (P)} \cdot \text{Ποσότητα (Q)} \text{ ή}$$

$$TR = P \cdot Q$$

2. Πότε μια επιχείρηση επιτυγχάνει το μέγιστο κέρδος;

Αν η διαφορά μεταξύ των συνολικών εσόδων και του συνολικού κόστους είναι θετική, η επιχείρηση έχει κέρδος. Αν η διαφορά είναι αρνητική, η επιχείρηση έχει ζημιά.

Εάν η τιμή πώλησης του προϊόντος (P) είναι σταθερή και η επιχείρηση μπορεί να πουλά όποια ποσότητα (Q) θελήσει να παράγει, τότε το κέρδος της επιχείρησης εξαρτάται από το κόστος και την παραγόμενη ποσότητα. Όσο το κατά μονάδα προϊόντος κόστος μειώνεται (δηλαδή το Μέσο συνολικό κόστος), η επιχείρηση αυξάνει την παραγωγή της, ακόμα και με την ίδια τιμή πώλησης, γιατί αυξάνει το κέρδος της. Αντίθετα, όταν το κατά μονάδα προϊόντος κόστος αυξάνεται, η επιχείρηση μειώνει την παραγωγή της, ακόμα και με την ίδια τιμή πώλησης, γιατί περιορίζει τα κέρδη της ή εμφανίζει ζημιές.

Επομένως τίθεται το ερώτημα σε ποια ποσότητα παραγωγής η επιχείρηση μεγιστοποιεί τα κέρδη της.

Η ποσότητα στην οποία μια επιχείρηση μεγιστοποιεί τα κέρδη της είναι αυτή που προσδιορίζεται από την ισότητα τιμής και οριακού κόστους ($P = MC \uparrow \geq AVC$).

Η παραπάνω πρόταση αποδεικνύεται στο Κεφάλαιο 6. Στο σημείο που βρισκόμαστε θεωρούμε ότι ισχύει αξιωματικά.

4.2 Νόμος προσφοράς - Καμπύλη προσφοράς

3. Ποια είναι η σημασία των καμπυλών οριακού και μέσου μεταβλητού κόστους σε σχέση με την καμπύλη προσφοράς;

Μία επιχείρηση μεγιστοποιεί τα κέρδη της στην ποσότητα στην οποία ισχύει η ισότητα οριακού κόστους και τιμής ($P = MC \uparrow \geq AVC$). Αυτό σημαίνει ότι, αν η τιμή του προϊόντος μεταβληθεί, η επιχείρηση μεταβάλλει την παραγόμενη και συνεπώς την προσφερόμενη ποσότητα ακολουθώντας την καμπύλη του οριακού κόστους.

Ουσιαστικά, δηλαδή, το ανερχόμενο τμήμα της καμπύλης του οριακού κόστους, που βρίσκεται πάνω από την καμπύλη του μέσου μεταβλητού κόστους, αποτελεί τη βραχυχρόνια καμπύλη προσφοράς της επιχείρησης. Επομένως η επιχείρηση δεν προσφέρει για τιμές που είναι μικρότερες από το ελάχιστο μέσο μεταβλητό κόστος.

4. Τι δείχνει η καμπύλη προσφοράς;

Η καμπύλη προσφοράς δείχνει τη σχέση ανάμεσα στην προσφερόμενη ποσότητα και την τιμή ενός αγαθού (Διάγραμμα 4.1) ως συνέπεια του νόμου της προσφοράς.

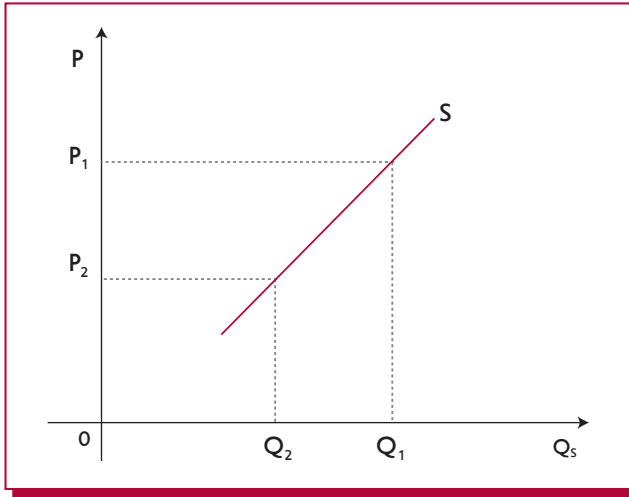
5. Τι υποδηλώνει ο νόμος της προσφοράς;

Σύμφωνα με το νόμο αυτό, όταν αυξάνεται η τιμή ενός αγαθού, αυξάνεται και η προσφερόμενη ποσότητα και αντίστροφα. Όταν, δηλαδή, μειώνεται η τιμή, μειώνεται και η προσφερόμενη ποσότητα του αγαθού, *ceteris paribus*.

6. Η κλίση της καμπύλης προσφοράς είναι θετική ή αρνητική; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας.

Η κλίση της καμπύλης προσφοράς είναι θετική, δηλαδή ανέρχεται από κάτω αριστερά προς τα πάνω δεξιά (Διάγραμμα 4.1) ως συνέπεια του νόμου της προσφοράς, δηλαδή της ευθείας σχέσης που υπάρχει ανάμεσα στην τιμή ενός αγαθού και στην προσφερόμενη ποσότητά του.

Γραφικά:

Διάγραμμα 4.1 Ατομική καμπύλη προσφοράς

4.3 Η αγοραία καμπύλη προσφοράς

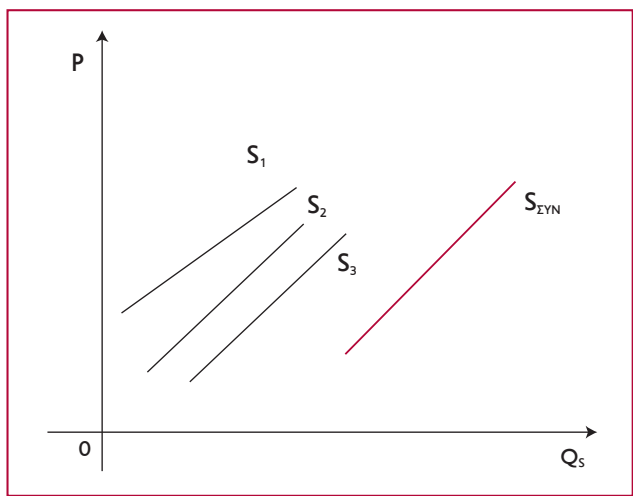
7. Τι ονομάζουμε αγοραία καμπύλη προσφοράς και τι δείχνει αυτή;

Όπως ακριβώς υπάρχει διάκριση μεταξύ της καμπύλης ζήτησης του μεμονωμένου καταναλωτή και της καμπύλης ζήτησης όλων των καταναλωτών, έτσι υπάρχει και διάκριση μεταξύ της προσφοράς της ατομικής επιχείρησης και της αγοραίας καμπύλης προσφοράς.

Η αγοραία καμπύλη προσφοράς ενός προϊόντος είναι το οριζόντιο άθροισμα των ατομικών καμπυλών προσφοράς όλων των επιχειρήσεων που προσφέρουν το προϊόν και δείχνει σε κάθε τιμή τη συνολικά προσφερόμενη ποσότητα (Διάγραμμα 4.2).

8. Η κλίση της αγοραίας προσφοράς είναι θετική ή αρνητική;

Η αγοραία καμπύλη προσφοράς γραφικά προκύπτει από το οριζόντιο άθροισμα των ατομικών καμπυλών προσφοράς (Διάγραμμα 4.2). Όπως οι ατομικές καμπύλες, έτσι και η αγοραία καμπύλη προσφοράς έχει κλίση θετική, γεγονός που εκφράζει το νόμο της προσφοράς. Στο διάγραμμα που ακολουθεί η αγοραία καμπύλη προσφοράς ($S_{\text{ΣΥΝ}}$) προκύπτει από το άθροισμα των καμπυλών τριών επιχειρήσεων (S_1, S_2, S_3).

Διάγραμμα 4.2 Αγοραία καμπύλη προσφοράς

4.4 Η συνάρτηση προσφοράς

9. Πώς μπορούμε να παραστήσουμε τη σχέση ανάμεσα στην προσφερόμενη ποσότητα και στην τιμή ενός προϊόντος;

Κατά την ανάλυση του νόμου της προσφοράς θεωρήσαμε πως, όταν μεταβάλλεται η τιμή, όλοι οι άλλοι προσδιοριστικοί παράγοντες της προσφοράς παραμένουν σταθεροί, *ceteris paribus*. Συμφωνά με αυτήν την παραδοχή μπορούμε να παραστήσουμε τη συνάρτηση προσφοράς ως εξής:

$$Q_s = f(P) \quad \left\{ \begin{array}{l} Q_s = \text{ποσότητα που επιθυμούν να προσφέρουν οι επιχειρήσεις} \\ f = \text{συνάρτηση (εξαρτάται από)} \\ P = \text{τιμή αγαθού} \end{array} \right.$$

Η Q_s (προσφερόμενη ποσότητα) είναι η εξαρτημένη μεταβλητή, γιατί το ύψος της εξαρτάται από το ύψος της τιμής. Η P (τιμή αγαθού) είναι η ανεξάρτητη μεταβλητή.

10. Ποιες είναι οι απλούστερες μορφές συναρτήσεων, τις οποίες μπορεί να λάβει η συνάρτηση προσφοράς;

Η συνάρτηση προσφοράς μπορεί να λάβει διάφορες αλγεβρικές μορφές με πιο συνηθισμένη τη γραμμική συνάρτηση.